

Sukupuoli ja toimittajuus

Heidi Kurvinen: "En mä oo mies enkä nainen. Mä oon toimittaja." Sukupuoli ja suomalainen toimittajakunta 1960- ja 1970-luvulla. Acta Universitatis Ouluensis B Humaniora 113, 2013. 491 s.

Heidi Kurvisen elokuussa 2013 Oulun yliopistossa ansiokkaasti puolustama väitöskirja on laaja, liitteineen lähes 500-sivuinen monitieteinen työ, jonka ansiot tieteellisenä tutkimuksena ovat kiistattomat. Pidän sitä yhtenä korkeatasoisimmista viime vuosina Suomessa ilmestyneistä historian alan väitöskirjoista, koska Kurvinen kykenee työssään yhdistämään huolellisen, laajaan aineistoon perustuvan lähde- ja kirjallisuuskenttelyn teoreettisesti ja metodologisesti moniulotteiseen analyysiin. Konkreettisesti monipuolisuus näkyy siinä, että lähde- ja kirjallisuusluettelo on lähes 40 sivun mittainen. Tutkimus ammentaa usean tieteenalan ja tutkimussuunnan tutkimuskeskusteluista, käsitteistä ja menetelmistä, ja tuloksillaan se täydentää ja haastaa ainakin sukupuolihistoriaa ja sen osana tasa-arvokäsitysten historiaa, feminististä mediatutkimusta ja työn sosiologiaa. Historiantutkimuksen metodisesta näkökulmasta työ on erityisen kiinnostava, koska se perustuu muistitiedon ja muun tyyppisen aineiston ristikkäiseen analyysiin. Tässä suhteessa se muistuttaa Saara Tuomaalan niin ikään innovatiivista väitöskirjaa *Työätekevistä käsistä puhtaiksi ja kirjoittaviksi: oppivelvollisuuskoulun ja maalaislapsuuden kohtaaminen 1921–1939* (2004).

Tutkimus osoittaa, kuinka toisiinsa limittyneitä edellä mainitut tutkimusalat parhaimmillaan ovat ja kuinka hedelmällisten vastaus-

ten rakentaminen vaatii luovaa poikkitieteellistä tutkimusotetta. Tieteiden välisten raja-aitojen ylittäminen vaatii laaja-alaista ja syvälistä perehtymistä tutkimuskirjallisuuden kirjoon, ja työ osoittaa Kurvisen ansiot tässäkin suhteessa. Kyse on suomalaisen toimittajakunnan tutkimisesta, mutta tutkimuksessa hyödynnetään monipuolisesti kansainvälistä, erityisesti pohjoismaista ja angloamerikkalaista tutkimusta. Kirjallisuutta käytetään taitavasti niin vertailevassa mielessä avaamaan ja tarkentamaan näkökulmia suomalaiseen tutkimuskohteeseen kuin omien argumenttien ja tulkintojen perustelemiseen ja niiden tieteellisen uskottavuuden vahvistamiseen.

Konkreettiseen tutkimustee- maan eli sukupuolen merkitykseen 1960- ja 1970-luvun toimittajuudessa tutkimus antaa urauurtavia vastauksia, onhan kyseessä lähes tutkimaton aihe. Samalla se laajentaa kuvaa ajan suomalaisesta työelämästä ja tasa-arvotutkimuksesta. Sukupuolen merkitystä tarkastellaan niin rakenteellisesta, kulttuurisesta kuin kokemuksellisesti näkökulmasta. Lisäksi tarkasteluun on otettu eri tiedotusvälineet (sanomalehdistö, aikakauslehdistö, radio ja televisio) ja ulotettu se maantieteellisesti koko maahan. Analyysin tarkentaminen puoluelehdistön ja puolueista riippumattoman lehdistön väliseen mahdolliseen eroon olisi saattanut tuoda vielä yhden mielenkiintoisen ulottuvuuden.

Kurvinen asettaa tehtäväkseen analysoida sitä, miten sukupuoli näkyi toimittajan ammatin rakenteissa ja alan ammatillisessa kulttuurissa sekä sitä, miten sukupuoli merkityksellistyi nais- ja miestoi- mittajien muistelupuheessa (s. 20). Näin laajassa tutkimuksessa on vaarana koherenssin puute. Tämän ongelman Kurvinen onnistuu kuitenkin välttämään. Työn rakenne on selkeä ja perusteltu, ja tutki-

muksen viisi päälukua vastaavat kukin tutkimustehtävään omasta näkökulmastaan. Luvussa kaksi ”Sanomalehtimiehistä toimittajiksi” tarkastellaan toimittajakunnan sukupuolirakenteesta tapahtuneita muutoksia ja suhteutetaan niitä alan muihin muutoksiin. Kyse on arvokkaasta perustutkimuksesta, joka tuo esiin, kuinka toimittajakunta naisistui, nuortui, kouluttautui ja lisäksi puoluepolitisoitui, mikä näkyi erityisesti edunvalvonassa. Keskeinen tulos on, ettei naistoimittajien esiinmarssi ollut suoraviivaista ja että pelkästään sukupuolella ei voi selittää toimittajakunnassa ja ammatillisessa kulttuurissa tapahtuneita muutoksia.

Luvussa kolme ”Toimitustila säilyy maskuliinisena” analyysin kohteena on toimittajien ammatillinen kulttuuri, jonka kantavia piirteitä olivat tutkimuksen mukaan ronski puhekulttuuri, ammattikuntaan liitetty runsas alkoholinkäyttö ja toimittajuuden kokeminen elämäntapana eli ajatus kutsumustyöstä. Kurvisen mukaan naiset osin mukautuivat näihin käytäntöihin, mutta myös haastoivat niitä. Kysymyksiä palkkauksesta, urakehityksestä ja työtehtävien horisontaalisesta jakaantumisesta tarkastellaan luvussa neljä ”Sukupuolijakauman tasaantuminen ei murena erillään pitämisen logiikkaa”. Tutkimus osoittaa koruttomasti, että naisten urapolulla oli enemmän esteitä kuin miesten; väittelijä lanseeraa kielikuvan esterata kuvaamaan näitä sukupuolittuneita rakenteita. Toisaalta analyysistä käy ilmi, että toimittajan työ antoi naisille mahdollisuuden tehdä samaa työtä miesten kanssa ja että he ansaitsivat hyvin verrattuina moniin muihin ammatteihin, vaikka toimitusten ”kova ydin” oli varattu miehille eikä samapalkkaisuus toteutunut.

Ainoa kriittinen kommentti, joka rakenteesta on syytä esittää, koskee hieman epäselvää suhdetta

luvun kolme *taktiikoiden* ja luvun neljä *roolien* välillä. Taktiikoissa ja rooleissa on molemmissa käsitteäkseni kyse eri tavoin asemoituneiden toimittajien välisistä neuvotteluista sukupuolen merkityksestä ammatissa. Kurvinen olisi voinut hieman enemmän selvittää tätä suhdetta tai sitten yhdistää nämä tarkastelut.

Luvussa viisi ”Tasa-arvo tarkoittaa yhtäläisiä mahdollisuuksia” väittelijä käy mielenkiintoista aatehistoriallista keskustelua merkityksistä, joita toimittajat ovat antaneet ja antavat tasa-arvolle omassa ammatillisessa kulttuurissaan ja osana ammatti-identiteettiään. Tässä yhteydessä tarkastellaan myös sitä, miten 1960- ja 1970-luvun media käsitteli yhteiskunnassa käytyjä tasa-arvodebatteja. Alleviivaamatta Kurvisen tuo esiin paradoksin: ammatin sisäinen epätasa-arvo jäi muiden teemojen jalkoihin, kun taas yhteiskunnassa käytyjä keskusteluja raportoitiin tiiviisti. Tässäkin tarkka erittely paljastaa eroja eri medioiden välillä, ja näyttää siltä, että aikakauslehdet, erityisesti naistenlehdet, olivat sanomalehtiä valveteuneempia.

Näin kattava tutkimus vaatii vankan lähdepohtijan ja lisäksi tutkijan kyvyn lukea erityyppisiä, eri aikoina tuotettuja aineistoja suhteessa toisiinsa. Nämä molemmat kriteerit Kurvisen tutkimus täyttää erittäin hyvin. Tutkimus perustuu arkistoaineistoon, kattavaan 1960- ja 1970-luvun aikaistekstiaineistoon sekä 1970-luvulta alkaen tuotettuun muistitietoaineistoon. Osa muisteluaaineistosta on Kurvisen, joko kirjoituskutsuna tai haastatteluin, itse 2000-luvulla keräämää, mikä mahdollistaa vertailun eri aikoina tuotettujen muistitietoaineistojen välillä.

Tutkimus rakentaa uskottavan kuvan maskuliinisesti muotoutuneesta ammatillisesta kulttuurista, johon päästäkseen naisten oli omaksuttava erilaisia strategioita. Tarkan ja herkän analyysin avulla

Kurvinen pystyy välttämään musta-valkoasetelmia ja tuomaan esiin menneisyyden toimijoiden, niin naisten kuin miesten, rationaliteetin ja moniäänisyyden. Palkkauksen ja uralla etenemisen mittareilla arvioituna ammattialaa luonnehti epätasa-arvo. Muistitiedon hyödyntäminen tuo tasa-arvoproblematiikkaan kiinnostavan näkökulman: muistelupuheessa sukupuolta ei koeta erityisen merkitykselliseksi toimittajaidentiteetin kannalta eikä rakenteellista epätasa-arvoa nähdä erityisenä ongelmana. Tasa-arvo määritellään ennen muuta mahdollisuuksien näkökulmasta. Näitä informanttinsa käsityksiä Kurvinen tulkitsee onnistuneesti ottamalla huomioon, että muistelulle on tyypillistä pyrkimys rakentaa elämästä mielekäs kokonaisuus.

Valtaosa Kurvisen informanteista on naisia ja tutkimus keskittyy, feministisen tutkimuksen mukaisesti, nimenomaan tasa-arvoproblematiikkaan naisten mahdollisuuksien näkökulmasta. Tämä on täysin perusteltua, ja analyysin tulokset ovat mitä mielenkiintoisimpia. Tutkimuksen otsikko lupaa kuitenkin miesnäkökulman painokkaampaa esiin tuomista. Miehille annetaan puheenvuoro, mutta heiltä halutaan ennen muuta tulkintoja naisten mahdollisuuksista, ei niinkään pohdintaa vaikkapa isyyden merkityksestä 1960- ja 1970-luvun nuoren miestoimittajan elämässä.

Muistitiedon tulkinnasta käytyyn keskusteluun Kurvisen tutkimus tuo tärkeän näkökulman: se osoittaa, kuinka paljon korostettu näkemys siitä, että muistitiedon tulkinnassa on otettava huomioon nimenomaan muisteluaikankohta, vaatii tarkentamista. Taitavana (aate)historioitsijana Kurvinen jäljittää informanttien tasa-arvokäsitykset 1960- ja 1970-luvun diskursseihin. 2000-luvun kulttuuri, jossa sukupuolen merkitystä ja sukupuolieroa korostetaan huomattavasti.

tavasti enemmän kuin 1960- ja 1970-luvulla, ei näytä erityisesti vaikuttaneen informanttien tapaan hahmottaa omaa ammatillista identiteettiään ja toimittajien ammatillista kulttuuria. He näyttävät pitävän kiinni 1960- ja 1970-luvun sukupuolten samuutta korostavasta ja sukupuolta häivyttävästä tasa-arvoajattelusta. Tutkimus vahvistaa, mutta myös nyansoi, feministisessä työnsosiologiassa hahmoteltua kuvaa, jota Päivi Korvajarvi on luonnehtinut seuraavaan tapaan: ”Suomalaisessa työelä-

mässä on tapana käsittää sukupuoli täysin merkityksettömäksi tai ajatella, että sukupuoleen liittyvät asiat eivät kuulu työpaikalle.”

Edellä kuvatun tasa-arvomitta-reiden ja kokemuksen välille (2000-luvun näkökulmasta) syntyvän jännitteen lisäksi tutkimuksesta nousee toinen metodologisesti hedelmällinen ristiriita, kun Kurvisen julkilausuttu feministinen tutkijanintressi kohtaa informanttien erilaisen tavan hahmottaa ammatillista kulttuuriaan. Tutkimuksen otsikkoon oivaltavasti valittu lai-

naus tuo esiin sen jo aiemmin todetun seikan, ettei sukupuoli ollut informanteille keskeinen identiteetikategoria toimittajina. Kurvisen reflektoi työssään ihailtavan kypsästi omaa tutkijapositioniaan feminististä tutkimusta luonnehtivan kriittisen ja muistitietotutkimuksessa korostetun ymmärtävän ja tulkitsevan tutkimusotteen välillä. Tämä kyky syvälliseen pohdintaan antaa luvan odottaa paljon Heidi Kurvisen tulevilta tutkimuksilta.

– TIINA KINNUNEN